

השבושים והמחלוקות. וכל מי שאין לו רב ללמוד ממנו, יחזר אחר חבר, ויהיו מרגילין ומדריכין זה את זה בהלכה, ואפשר שיעלה בידם אחד בסבת חבירו, והוא שידעו כלל הענין בקבלה, אלא שבאים לידע סעפי הענין בדרך חקירה ומופת, לא שיהיו תולין את הכל בחקירתם עד שיפקקו בכלל הענין בעדר ידיעתם. והוא שרמזו בכאן באומרם 'והוא דידעי וצורתא דשמעתא' (מאירי).

'אם תלמיד חכם נוטר כנחש הוא — חגריהו על מתניך' —

כל הכוחות הנטועים בכל נפש מישראל אין לחשוב שהוא רע גמור ושצריך להיות הפכו, כי אין לך שום מדה וכח שאין בה צד טוב גם כן, רק צריך שישתמש בה כפי רצון הש"י, ואם אינו כפי רצון הש"י, גם המדות הטובות — רעות, כמו שאול שנענש בעבור הרחמנות. ובגטין (נו). ענותנותו של ר' זכריה בן אבקולס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו. ולהיפך אמרו ז"ל, אם ראית תלמיד חכם נוטר כנחש — חגרהו על מתניך, ו'נחש' הוא שורש הרע בכעס, וב'תלמיד חכם' — רצו לומר אשר כל מגמותיו רצון הש"י, אדרבה, הוא טוב מאד, על דרך שאמרו ז"ל (בראשית רבה ט) **טוב מאד** — זה יצר הרע. וכן בגאווה...!

(מתוך צדקת הצדיק מז)

*

זלשון תכשיטין לשון קישוט, כי הכ"ף והקו"ף מתחלפין, כמו כובע וקובע' (תשב"ץ ח"ג שא. וכיו"ב 'המקרטם' (משנה קג.) — כמו 'מכרסם'. הערוך ז'בל).

דף טו

'מניין לרבות את הקילקלי ואת החבק' — אף על פי שאלו כלים המשמשים לבהמה, והרי אמרו (לעיל גב) שטבעת בהמה וכלים טהורה, לפי שאינה תשמיש לאדם — יש לומר שקילקי וחבק משמשים לאדם כי פעמים מושך בהם את הבהמה. [וכמו שאמרו לענין שיר הסוס, לעיל גב].
ויש שפרשו, שאין אומרים אלא בטבעת ונוי בהמה שהם טהורים, אבל אותם כלים חשובים וכיוצא בהם, אפילו הם של בהמה טמאים. (מובא בריטב"א וב'חדושי הר"ן). וכן צידד החזון-איש (כלים יט, ט), לענין רסן וברזל שתחת צואר הבהמה).

'זמופנה, דאי לאו מופנה איכא למיפרך מה לשרץ שכן מטמא בכעדשה' — לא הזכיר כאן את הפירכא דלעיל, מה לטומאת ערב שהיא מרובה תאמר בטומאת שבעה שהיא מועטת — יש לומר שעדיף לו לפרוך גזרה שוה בחומרא זו, ולא לפרוך בחומרא כל דהו דלעיל. לא פרכו בברייתא בסברה זו אלא לימוד 'מה מצינו' שאי אפשר ללמוד מת משרץ כי טומאת ערב מרובה. (עפ"י רא"ה (מובא ב'חדושי הר"ן); מהרש"א. וע"ש תירוץ נוסף. וע"ע בתורא"ש.

לכאורה נראה להוכיח חילוק עקרוני זה, בין פירכא הנצרכת ל'גזרה שוה' ובין פירכא ל'מה מצינו'; הרי לפי דעה אחת בגמרא (רב יהודה אמר שמואל — נדה כב:) גזרה שוה שאינה מופנית, אין למדים הימנה כלל. ויש לשאול, אמנם אין

ללמוד ממנה ב'גזרה שוה', אך מכל מקום יש ללמוד ב'מה מצינו' — על כרחנו לומר שיש מקומות שאי אפשר ללמוד במה מצינו, משום פירכא כל דהו, [כדוגמת 'טומאתה מרובה' ה"ל, שאינה אלא חומרה נסיבתית ולא מהותית], אך אפשר ללמוד בגזרה-שוה, ובוה משמיענו שללמוד בג"ש נצרכת הפניה אחת לפחות).

'עגיל זה דפוס של דדין' — בירושלמי כאן פרשו (כפי השימוש המקובל כיום) 'עגיל' — תכשיט הנתון על האוזן, ככתוב ביחזקאל (טז, יב) ועגילים על אוזניך. וכן פרש רש"י ורבי אברהם אבן עזרא (בסדר מטות). 'ואולי נקרא כן בעבור היותו עגול' (ראב"ע. וע' גם מהרש"א. וצריך לתקן שם אוזנים במקום ידים).

(ע"ב) 'במוך שבאזנה' — האחרונים ז"ל דנו אודות אשה שהרופאים פקדו עליה שלא ייכנסו נוזלים לאזנה — האם היא יכולה לטבול כאשר צמר גפן תחוב באזנה. [ודנו בין השאר האם נחשב הדבר כ'מיעוט המקפיד', שהוא חוצץ מדרבנן, או כ'אינו מקפיד', הואיל ואין רצונה להוציאנו בשעת טבילה, אדרבה רצונה בדוקא שיהא מונח או בגופה, מפני הסכנה].

ויש שכתבו להוכיח ממשנתנו, מכך שהאשה מותרת לצאת במוך שבאזנה, והלא אמרו בראש הפרק שדבר המהווה חציצה בטבילה אסור לצאת בו בשבת, שמא תזדמן לה טבילה של מצוה ותסירנו ותעביר ד' אמות ברשות הרבים. ואם כן מוכח מכאן שהמוך שבאזנה אינו חוצץ בטבילה.

וכתבו לדחות, שמא מדובר כאן שאינה מסירה את המוך בכלל, והרי זה כדבר שאינו מקפיד עליו, שאינו חוצץ. ואין ראייה מכאן לאופן הנזכר, שרק בשעת כניסתה למים היא מניחה את המוך, ודעתה להסירנו משם אחר כך. (עפ"י שו"ת מהרש"ם ח"א ז; דובב משרים ח"א עא).

ואולם בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א צח-קג) תמך יתדותיו בהוכחה זו. וכתב שאילו היה חילוק בין מוך למוך, לא היתה המשנה סותרת להתיר לצאת בו, וגם מסתבר שהיו אוסרים אז בכל המוכין, שלא חילקו חכמים בגזרתם — אלא משמע שבכל אופן אינו חוצץ. ובטעם הדבר — יצא לחדש שיש שני מיני חציצות; יש חציצה בדבר הנדבק לגוף ויש חציצה של נגיעה בדבר זה, ובסוג זה של חציצה אין לחוש בה בבית הסתרים. (ע"ש הסבר הענינים כאורך רב). ונשא ונתן הרבה בעצם הוכחה זו, שלכאורה יש לדחותה מכמה צדדים, ואולם למעשה נקט להתיר, וזו לשונו (סו"י צח):

'... ויש להורות להתיר למעשה במקום עיגון כזה, שהרבה הקלו חכמים לתקנתם, שאם אפשר לה מוך בלא 'וועזעלין' תשים מוך יבש באזנה בעומק קצת, שהוי 'בית הסתרים' כמפורש בפירוש הרמב"ם והרא"ש... דעל מוך יבש הא יש ראייה ממשנה מפורשת דשבת שאין לפקפק בה. ואם ירָאָה במוך יבש — תוכל לטבול המוך גם ב'וועזעלין', כי לפי הטעם שבארתי והוכחתי מכמה דברים קשים שנתיישבו בזה, אין בין מוך יבש לטבול ב'וועזעלין'...!'

ועוד כתב שם (קא) תוך כדי משא ומתן של הלכה, דברים כלליים בענין פסיקת הלכה בזמננו: 'ומה שכתב ידידי איך רשאים אנו לסמוך על חדושים כאלו שבארתי, למעשה, ובפרט שהוא נגד איזה אחרונים — הנה אני אומר, וכי כבר נעשה קץ וגבול לתורה ח"ו שנפסוק רק מה שנמצא בספרים, וכשיזדמנו שאלות שלא נמצאים בספרים לא נכריע אותם אף כשיש בידנו להכריע — ודאי לע"ד אסור לומר כן, דודאי עוד יגדיל תורה גם עתה בזמננו, ומחוייב כל מי שבידו להכריע כל דין שיבא לידו כפי האפשר לו בחקירה ודרישה היטב בש"ס ופוסקים בהבנה ישרה ובראיות נכונות אף שהוא דין חדש שלא דברו אודות בספרים. ואף בדין הנמצא בספרים, ודאי שצריך המורה גם כן להבין אותו ולהכריע בדעתו קודם שיורה ולא להורות רק מחמת שנמצא כן, דהוי זה כעין מורה מתוך משנתו, שעל זה נאמר התנאים מבלי עולם שמורין הלכה מתוך משנתם...'

ואף אם הכרעתו לפעמים נגד איזה גאונים מרבותינו האחרונים, מה בכך, הא ודאי שרשאין אף אנו לחלוק על האחרונים, וגם לפעמים על איזה ראשונים כשיש ראיות נכונות, והעיקר גם בטעמים נכונים, ועל כיוצא בזה אמרו אין לדיין אלא מה שענינו רואות... כיון שאינו נגד הפוסקים המפורסמים בעלי השלחן-ערוך שנתקבלו בכל מדינותינו. ועל כיוצא בזה נאמר מקום הניחו להתגדר בו, וכרוב תשובות האחרונים שמכריעין בחדושים כמה דינים למעשה. אך אין להיות גם בהוראה וצריך למנוע כשאפשר, אבל במקום צורך גדול, וכל שכן במקום עיגון כעובדא זו — ודאי מחוייבין גם אנחנו להורות אם רק נראה לנו להתיר, ואסור לנו להיות מהענוים ולעגן בת ישראל או לגרום להכשיל באיסורין, או אף רק להפסיד ממון ישראל...!

'שן של זהב רבי מתיר...' — מכאן כתבו אחרונים להוכיח, שכל דבר שהוא קבוע בחוק לגוף, אינו מהווה חציצה בטבילה, שלכן מותר לצאת בשן תותבת ואין חשש שתסירנה אם תצטרך לטבול.

(ע' במובא בשו"ת רב פעלים ח"ב יו"ד כב וח"ד יו"ד יג.)

ויש להעיר ששן של זהב הקבועה בפה, כזאת שבזמננו, אף לדעת חכמים מותר לצאת בה בשבת, כי אין חשש לשליפה, אם משום קביעותה בחוק, אם משום שאין מתביישים בה. כן כתב בשו"ת אור לציון ח"ב כג. וכן פסק בשמירת שבת כהלכתה (פרק יח הערה טו). עוד כתב שם (לד הערה קיב, בשם הגרשו"א), שמותר לצאת בפלטה ליישור שיניים, וכדין קמיע המומחה שמותר לצאת בו.

'ובמוך שהתקינה לנדתה' — על יציאת אשה במוך דחוק לצורך בדיקת טהרה — ע' במובא לעיל יא.

'יהודה בנדתה' — זקנים הראשונים אמרו שלא תכחול ולא תפקוס ולא תתקשט בבגדי צבעונין, עד שבא רבי עקיבא ולימד... בנדתה תהא עד שתבא במים' — גם זקנים הראשונים אינם חולקים על הלכה זו, ויש לומר שהם דורשים אותה מבמי נדה יתחטא — ודרשו, מים שהנדה טובלת בהם (ע"ז עה:). ורבי עקיבא מצריך שני מקראות על כך, אחד לטהרות ואחד לבעלה (עפ"י רשב"א). ובה"ג כתב שזקנים ראשונים לומדים טבילה בנדה ב'קל וחומר' ממשכבה. ויש שלמדו ממקורות נוספים. (ע' רמב"ם איסורי ביאה ד, ג; ריטב"א כאן).

'עד שבא רבי עקיבא ולימד, אם כן אתה מגנה על בעלה ונמצא בעלה מגרשה, אלא מה תלמוד לומר והדוה בנדתה...' — יש מי שמפרש שזקנים ראשונים ורבי עקיבא נחלקו בפירוש הכתוב. (קרבן אהרן — ס"פ תזריע). והשפת-אמת כתב שדוחק הוא לומר שבגלל סברה זאת, שאם כן בעלה מגרשה, יוציא רבי עקיבא את הכתוב ממשמעותו הפשוטה. על כן כתב שגם לפי זקנים ראשונים, אין בדבר איסור תורה אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא הוא. ועל זה הביאו כאן דברי רבי עקיבא, כשם שסבר להתיר איסור דרבנן של קישוט הנדה, כדי שלא תתגנה על בעלה, כמו כן כאן התירו חכמים איסור דרבנן בגלל אותו הטעם.

רבי עקיבא לשיטתו הוא הולך, שאמר (סוף גטין) מותר לגרש את אשתו אף אם לא מצא בה דבר ערוה וכדו' אלא שמצא אחרת נאה הימנה, לכך אם אתה אומר שהנדה אסורה להתקשט, יש לחוש תדיר לגירושין. ואולם הזקנים הראשונים הולכים בשיטת בית שמאי, שאמרו לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר. (עפ"י ירושלמי סוף גטין. וע' גם: ספר האשכול — נדה מט; חתם סופר יו"ד קצד; מאור ישראל כאן; שבט הלוי ח"ה קטז).